

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının İdarə Heyətinin
QƏRARI
49

Bakı şəhəri

15 noyabr 2022-ci il

“Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ilə banklar arasında xarici valyutanın alqı-satqısı Qaydası”nın təsdiq edilməsi barədə

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının İdarə Heyəti “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 22.0.4-cü və 22.0.17-ci maddələrinə əsasən

QƏRARA ALIR:

1. “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ilə banklar arasında xarici valyutanın alqı-satqısı Qaydası” təsdiq edilsin (əlavə olunur).

2. Hüquq departamentinə (Rəna Məlikova) tapşırılsın ki, “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ilə banklar arasında xarici valyutanın alqı-satqısı Qaydası”nın 3 gün müddətində Azərbaycan Respublikasının Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə təqdim edilməsini təmin etsin.

Mərkəzi Bankın sədri

Taleh Kazımov

“Təsdiq edilmişdir”
Azərbaycan Respublikasının
Mərkəzi Bankı
Qərar 49/2
“15” noyabr 2022-ci il

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ilə banklar arasında
xarici valyutanın alqı-satqısı
Qaydası

1. Ümumi müddəalar

1.1. Bu Qayda “Valyuta tənzimi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 3-cü maddəsinin 6-cı və 7-ci hissələrinə, habelə “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 22.0.4-cü maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı (bundan sonra - Mərkəzi Bank) ilə banklar arasında xarici valyutanın alqı-satqısı əməliyyatlarının aparılması qaydalarını tənzimləyir.

1.2. Bu Qaydada istifadə olunan anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

1.2.1. mütəşəkkil banklararası valyuta bazarı (bundan sonra - MBVB) - Mərkəzi Bank ilə banklar arasında, həmçinin bankların öz aralarında valyuta alqı-satqısı əməliyyatlarının aparıldığı ticarət platforması;

1.2.2. valyuta müdaxiləsi - manatın sabitliyini təmin etmək məqsədilə Mərkəzi Bank ilə banklar arasında aparılan xarici valyutaların manata qarşı alqı-satqısı əməliyyatları;

1.2.3. banklar - Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən banklar və xarici bankların yerli filialları;

1.2.4. valyuta əqdi - xarici valyutaların manata qarşı alqı-satqısı ilə bağlı tərəflər arasında bağlanmış razılaşma;

1.2.5. birbaşa hərrac - Mərkəzi Bank tərəfindən elan olunmuş məzənnə ilə keçirilən hərrac;

1.2.6. rəqabətli hərrac - banklar tərəfindən müəyyən edilmiş məzənnə ilə sifarişlərin təqdim ediliyi hərrac;

1.2.7. sifarişlər kitabı - MBVB-də xarici valyutanın alqı və ya satqısı üzrə daxil edilmiş sifarişlərin məzənnələri əsasında ən yaxşı məzənnədən ən pis məzənnəyə (xarici valyutanın alışı üzrə ən yüksək məzənnədən ən aşağı məzənnəyə, xarici valyutanın satışı üzrə ən aşağı məzənnədən ən yüksək məzənnəyə) doğru sıralandığı pəncərə;

1.2.8. kontragent - Mərkəzi Bankın bağladığı valyuta əqdində qarşı tərəf kimi çıxış edən və MBVB iştirakçısı olan bank;

1.2.9. valyutalaşma tarixi - valyuta əqdinin şərtlərinə uyğun olaraq tələb və öhdəliklərin icra olunması üçün tərəflər arasında müəyyən edilmiş gün;

1.2.10. valyuta spotu (bundan sonra - spot) - bir tərəfin alıcı, digər tərəfin satıcı qismində çıxış etdiyi və tərəflər arasında razılaşdırılmış məzənnə ilə xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısını nəzərdə tutan, valyutalaşma tarixi əqdin bağlanıldığı tarixdən 2 (iki) iş günündən gec olmayan maliyyə aləti;

1.2.11. valyuta svopu (bundan sonra - svop) - svopun açılış tarixində svopun açılış məzənnəsi ilə xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısı və svopun qabaqcadan müəyyən edilmiş bağlanmış tarixində svopun bağlanmış məzənnəsi ilə xarici valyutanın manata qarşı əks istiqamətdə alqı-satqısını nəzərdə tutan maliyyə aləti;

1.2.12. svopun açılış əqdi - svopun açılış tarixində svopun açılış məzənnəsi ilə xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısı əməliyyatı;

1.2.13. svopun bağlanmış əqdi - svopun bağlanmış tarixində svopun bağlanmış məzənnəsi ilə xarici valyutanın manata qarşı əks istiqamətdə alqı-satqısı əməliyyatı;

1.2.14. svopun açılış tarixi - svopun açılış əqdi üzrə hesablaşmaların həyata keçirildiyi tarix;

1.2.15. svopun bağlanmış tarixi - svopun bağlanmış əqdi üzrə hesablaşmaların həyata keçirildiyi tarix;

1.2.16. svopun açılış məzənnəsi - svopun açılış tarixində Mərkəzi Bankın xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısı əməliyyatının məzənnəsi;

1.2.17. svopun bağlanmış məzənnəsi - svopun bağlanmış tarixində xarici valyutanın manata qarşı əks istiqamətli alqı-satqısının məzənnəsi;

- 1.2.18. svop bənd - svopun bağlanmış məzənnəsi ilə açılış məzənnəsi arasındakı fərq;
- 1.2.19. valyuta forvardı (bundan sonra - forvard) - bir tərəfin alıcı, digər tərəfin satıcı qisminə çıxış etdiyi və tərəflər arasında razılaşdırılmış məzənnə ilə xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısını nəzərdə tutan, valyutalaşma tarixinin əqdin bağlanıldığı tarixdən 2 (iki) iş günündən çox olduğu maliyyə aləti;
- 1.2.20. valyuta mübadiləsi aparılmayan forvard - bir tərəfin alıcı, digər tərəfin satıcı qisminə çıxış etdiyi və valyutalaşma tarixində faktiki olaraq valyuta mübadiləsini nəzərdə tutmayan, yalnız forvard məzənnə ilə forvard tarixinə olan rəsmi məzənnə arasındakı fərqdən yaranan məbləğin manatla ödənişini nəzərdə tutan maliyyə aləti;
- 1.2.21. forvard üzrə alıcı - forvard üzrə xarici valyutanın alışı istiqamətində dayanan tərəf;
- 1.2.22. forvard üzrə satıcı - forvard üzrə xarici valyutanın satışı istiqamətində dayanan tərəf;
- 1.2.23. forvard məzənnə - forvard üzrə forvard tarixində xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısının həyata keçirildiyi, valyuta mübadiləsi aparılmayan forvard üzrə forvard tarixində ödəniş məbləğinin hesablanması üçün istifadə olunan məzənnə;
- 1.2.24. forvard tarixi - tərəflər arasında qabaqcadan müəyyən edilən, forvard üzrə xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısının həyata keçirildiyi, valyuta mübadiləsi aparılmayan forvard üzrə ödəniş məbləğinin hesablandığı tarix;
- 1.2.25. forvard müddəti - forvard əqdinin bağlanma tarixi ilə forvard tarixi arasındakı günlərin sayı;
- 1.2.26. valyuta opsiyonu (bundan sonra - opsiyon) - sahibinə əvvəlcədən müəyyən edilmiş tarixdə və qiymətə xarici valyutanı almaq (kol opsiyonu) və ya satmaq (put opsiyonu) hüququnu verən, opsiyon yazana isə razılaşdırılmış şərtlərlə valyuta əqdini icra etmək öhdəliyi yaradan maliyyə aləti;
- 1.2.27. opsiyunun icra qiyməti - opsiyon sahibi ilə opsiyon yazan arasında opsiyunun icra tarixində xarici valyutanın alınması (satılması) əqdi üzrə əvvəlcədən razılaşdırılmış qiymət;
- 1.2.28. opsiyunun icra tarixi - opsiyon sahibinin opsiyon yazandan xarici valyutanı almaq (satmaq) hüququndan istifadə oluna biləcək tarix;
- 1.2.29. opsiyon premiyası - opsiyunun yazıldığı tarixə opsiyon sahibinin opsiyon yazana ödədiyi məbləğ.

2. Mərkəzi Bankın valyuta müdaxiləsi

- 2.1. Valyuta müdaxiləsi MBVB-də hərrac vasitəsilə və hərracdankənar həyata keçirilir.
- 2.2. Valyuta müdaxiləsi zamanı Mərkəzi Bankın kontragenti kimi yalnız banklar çıxış edir.
- 2.3. Valyuta müdaxiləsinin valyutası, istiqaməti, həcmi, məzənnəsi, həyata keçirilməsi üsulları (hərrac və ya hərracdankənar), eləcə də hərrac üsulunun əsas parametrləri (o cümlədən, hərracın tezliyi və vaxtı, bir bank tərəfindən verilə bilən sifarişlər üzrə say və həcm limiti) və valyuta müdaxiləsində istifadə olunan maliyyə alətləri barədə qərar Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti və ya onun həvalə etdiyi daxili komitə tərəfindən qəbul edilir.

3. Hərrac vasitəsilə və hərracdankənar valyuta müdaxiləsi

- 3.1. Hərrac vasitəsilə valyuta müdaxiləsi zamanı keçirilən hərraclarda aşağıdakı tələblərə cavab verən banklar iştirak edə bilər:
- 3.1.1. "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq həyata keçirilən nəzarət tədbirləri çərçivəsində fəaliyyətinə məhdudiyət və ya qadağa qoyulmayan;
- 3.1.2. Mərkəzi Bank qarşısında vaxtı keçmiş öhdəliyi olmayan;
- 3.1.3. son saxlama dövründə məcburi ehtiyatlar üzrə tələbi pozmayan.
- 3.2. Məcburi ehtiyatlar üzrə tələbi pozmuş banklar növbəti saxlama dövrü ərzində valyuta hərracları buraxılmır.
- 3.3. Hərraclarda iştirak hüququna malik olan bütün banklara hərracdən ən azı 30 (otuz) dəqiqə əvvəl hərracın keçirilməsi ilə bağlı MBVB-də məlumat göndərilir. Məlumatda aşağıdakılar öz əksini tapmalıdır:
- 3.3.1. hərracın keçirilmə tarixi və vaxtı;
- 3.3.2. hərracın valyutası və Mərkəzi Bankın əməliyyat istiqaməti (alış və ya satış);
- 3.3.3. bir bank tərəfindən verilə bilən sifarişlərin sayına limit;
- 3.3.4. bir bank tərəfindən verilə bilən sifarişin həcminə limit (müəyyən olunduqda);
- 3.3.5. hərrac məzənnəsi (müəyyən olunduqda);
- 3.3.6. hərraca çıxarılacaq məbləğ (müəyyən olunduqda);
- 3.3.7. sifarişlər üzrə məzənnənin əməliyyat gününün rəsmi məzənnəsindən kənarlaşma diapozonu (müəyyən olunduqda).
- 3.4. Hərrac birbaşa hərrac və ya rəqabətli hərrac formasında keçirilə bilər.
- 3.5. Birbaşa hərracda sifarişlər yalnız xarici valyutanın manata qarşı əvvəlcədən elan olunmuş hərrac məzənnəsi ilə təqdim edilir. Sifarişlərin həcmi tam təmin oluna bilmədikdə sifarişlər mütənasib qaydada təmin edilir.
- 3.6. Rəqabətli hərracda sifarişlər bu Qaydanın 3.3.7-ci yarımbəndinə uyğun olaraq kənarlaşma diapozonu tətbiq edildikdə həmin diapozon daxilində, kənarlaşma diapozonu tətbiq edilmədikdə məhdudiyət olmadan təqdim edilir.
- 3.7. Rəqabətli hərrac zamanı toplanmış sifarişlər ən yuxarı məzənnə ilə verilmiş sifarişdən hərracda təmin olunacaq məbləğin icra olunmasına imkan verən ən aşağı məzənnə ilə verilmiş sifarişdək təmin edilir. Bərabər qiymət şərtləri ilə verilmiş sifarişlərin həcmi tam təmin oluna bilmədikdə bu sifarişlər mütənasib qaydada təmin edilir.
- 3.8. Hərracda sifariş qəbulu üçün elan olunmuş müddət ərzində banklar tərəfindən verilmiş sifariş dəyişdirilə və yəgəri götürülə bilər. Sifarişdə göstərilən şərtlər valyuta əməliyyatının aparılması üçün bankın təklifi hesab olunur.
- 3.9. Hərracın sonunda bankın manat müxbir hesabında verilmiş sifarişin tam məbləğində manat ekvivalenti olmadıqda sifariş təmin edilmir.
- 3.10. Hərracda sifariş qəbulu üçün elan olunmuş müddət başa çatdıqdan sonra banklara ən gec 30 (otuz) dəqiqə ərzində hərracın nəticəsi ilə bağlı MBVB-də bildiriş göndərilir. Bildiriş hərracda iştirak edən bank ilə Mərkəzi Bank arasında valyuta əqdinin bağlandığını və tərəflər arasında qarşılıqlı hesablaşmanın aparılması öhdəliyini təsdiq edir.
- 3.11. Hərracdankənar valyuta müdaxiləsi zamanı xarici valyutanın alqı-satqısı əməliyyatları bu Qaydanın 2.3-cü bəndinə uyğun olaraq Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti və ya onun həvalə etdiyi daxili komitənin qərarı ilə aşağıdakı məzənnələrdən birinin tətbiqi ilə aparılır:
- 3.11.1. rəsmi məzənnə ilə;
- 3.11.2. sifarişlər kitabında əks olunan sifarişlərin məzənnəsi ilə;
- 3.11.3. müəyyən olunmuş məzənnədən kənarlaşma həddi tətbiq olunmaqla hesablanmış məzənnə ilə.

4. Valyuta müdaxiləsi zamanı istifadə olunan maliyyə alətləri

4.1. Valyuta müdaxiləsi bir qayda olaraq spot vasitəsilə həyata keçirilir.

4.2. Pul və məzənnə siyasətinin məqsədlərindən asılı olaraq spot ilə yanaşı svop, forvard, valyuta mübadiləsi aparılmayan forvard, opsiyon və digər maliyyə alətlərindən istifadə edilə bilər.

4.3. Svop

4.3.1. Svopun açılış məzənnəsi əməliyyat gününün rəsmi məzənnəsinə bərabərdir.

4.3.2. Svopun bağlanış məzənnəsi aşağıdakı düstür əsasında hesablanır:

$$BM_{v_m/v_x} = AM_{v_m/v_x} + SB_{v_m/v_x}$$

Burada:

BM_{v_m/v_x} - svopun bağlanış məzənnəsi;

AM_{v_m/v_x} - svopun açılış məzənnəsi;

SB_{v_m/v_x} - svop bəndi;

v_x - xarici valyuta;

v_m - manat

4.3.3. Svop bəndi aşağıdakı düstür əsasında hesablanır:

$$SB_{v_m/v_x} = AM_{v_m/v_x} * \left[\frac{1 + R_m * \frac{T}{360}}{1 + R_x * \frac{T}{D_x}} - 1 \right]$$

Burada:

R_m - manat üzrə faiz dərəcəsi;

R_x - xarici valyuta üzrə faiz dərəcəsi;

T - svopun açılış tarixi ilə bağlanış tarixi arasındakı günlərin sayı;

D_x - xarici valyuta üzrə bazar təcrübəsinə uyğun il ərzində təqvim günlərinin sayı (360 və ya 365)

4.4. Forvard

Forvard məzənnə aşağıdakı düstür əsasında hesablanır:

$$S_{fw} = S_{v_m/v_x} * \frac{1 + R_m * \frac{T}{360}}{1 + R_x * \frac{T}{D_x}}$$

Burada:

S_{fw} - forvard məzənnə;

S_{v_m/v_x} - əqdin bağlandığı tarixə Mərkəzi Bankın xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısı əməliyyatının məzənnəsi;

R_m - manat üzrə faiz dərəcəsi;

R_x - xarici valyuta üzrə faiz dərəcəsi;

T - forvard əqdinin bağlanma tarixi ilə forvard tarixi arasındakı günlərin sayı

D_x - xarici valyuta üzrə bazar təcrübəsinə uyğun il ərzində təqvim günlərinin sayı (360 və ya 365)

4.5. Valyuta mübadiləsi aparılmayan forvard

4.5.1. Valyuta mübadiləsi aparılmayan forvard əməliyyatları üzrə ödəniş məbləği aşağıdakı düstür əsasında hesablanır:

$$C_f = N * |S_{fw} - S_T|$$

Burada:

C_f - ödəniş məbləği;

N - tərəflər arasında mübadiləsi nəzərdə tutulmayan və yalnız ödəniş məbləğinin hesablanması üçün istifadə olunan baza aktiv qismində çıxış edən valyutanın həcmi;

S_{fw} - forvard məzənnə (bu Qaydanın 4.4-cü bəndində qeyd olunmuş düstür əsasında hesablanır);

S_T - forvard tarixinə olan spot məzənnə.

4.5.2. Valyuta mübadiləsi aparılmayan forvard zamanı tərəflər arasında ödəniş aşağıdakı qaydada aparılır:

4.5.2.1. forvard tarixinə olan rəsmi məzənnə forvard məzənnədən aşağı (yuxarı) olarsa, forvard üzrə alıcı (forvard üzrə satıcı) forvard üzrə satıcıya (forvard üzrə alıcıya) ödəniş məbləğini ödəyir;

4.5.2.2. forvard tarixinə olan rəsmi məzənnə forvard məzənnəyə bərabər olarsa tərəflər arasında ödəniş həyata keçirilmir.

4.6. Valyuta opsiyonu

4.6.1. Opsion premiyası opsiyon qiyməti əsasında hesablanır və opsiyon qiymətinin opsiyonun nominal dəyərində olan hasilinə bərabərdir.

4.6.2. Kol və put opsiyonlarının qiyməti müvafiq olaraq aşağıdakı düsturlar əsasında hesablanır:

$$c = S_{v_m/v_x} * e^{\frac{-R_x * T}{365}} * N(d_1) - K_{v_m/v_x} * e^{\frac{-R_m * T}{365}} * N(d_2)$$

$$p = K_{v_m/v_x} * e^{\frac{-R_m * T}{365}} * N(-d_2) - S_{v_m/v_x} * e^{\frac{-R_x * T}{365}} * N(-d_1)$$

Bu zaman, d_1 və d_2 əmsalları aşağıdakı düsturlar əsasında hesablanır:

$$d_1 = \frac{\ln\left(\frac{S_{v_m/v_x}}{K_{v_m/v_x}}\right) + \left(R_m - R_x + \frac{\sigma^2}{2}\right) \frac{T}{365}}{\sigma \sqrt{\frac{T}{365}}}$$

$$d_2 = d_1 - \sigma \sqrt{\frac{T}{365}}$$

Burada:

c - kol opsiyonunun baza valyuta qiyməti;

p - put opsiyonunun baza valyuta qiyməti;

S_{v_m/v_x} - opsiyon yazıldığı tarixə Mərkəzi Bankın xarici valyutanın manata qarşı alqı-satqısı əməliyyatının məzənnəsi;

K_{v_m/v_x} - opsiyonun icra qiyməti;

R_m - manat üzrə faiz dərəcəsi;

R_x - xarici valyuta üzrə faiz dərəcəsi;

T - opsiyonun yazıldığı tarix ilə opsiyonun icra tarixi arasındakı günlərin sayı;

σ - məzənnə cütlüyünün volatilliyi;

$N(d_1)$ - opsiyon qiymətinin məzənnə dəyişikliyinə həssaslığı;

$N(d_2)$ - opsiyon sahibi tərəfindən opsiyonun icra edilmə ehtimalı